

**Ч. ПОПОВ: О ИСТОРИЈИ И ИСТОРИЧАРИМА, ИЗДАВАЧКА
КЊИЖАРИИЦА ЗОРАНА СТОЈАНОВИЋА, СРЕМСКИ
КАРЛОВЦИ – НОВИ САД 1999, 304**

Књига „О историји и историчарима” тематски је подељена на четири дела. Први носи назив „Тематско-методолошки оквири” (13-61), други „Учители и инспиратори” (61-161), трећи „Афинитети” (161-267) и четврти „Читалачки немири” (267-301). Радови укључени у ову књигу, по речима аутора, не представљају најрепрезентативнији избор из четири деценије дугог бављења историјском науком, него су то радови који треба да пруже слику о ауторовим интересовањима за поједине методолошке и тематске области.

Први део садржи текстове о методолошким темама, који показују најважнија интересовања аутора. Рад „Објективност и ангажованост историчара” написан је за шири скуп љубитеља историје, а говори о објективности историје и историчара кроз примере Француске и Октобарске револуције, наводећи неколико теорија сазнања. Тема „Неки методолошки проблеми историје и теорије међународних односа” је реферат са последњег стручног састанка наставника историје СФРЈ, одржаног у Горњем Милановцу 1990. наглашен је интерес историјске науке за међународна збивања интензивније у XX веку, што је последица тешких потреса током његовог трајања. Историографске школе писале су посебну врсту историографске литературе, познате као историја дипломатије која је у први план стављала односе између влада, политичке и стратешке интересе држава, питања безбедности граница. За такво тумачење

поље истраживања морало је остати уско, ограничено претежно на дипломатске архиве, који нису били довољни да пруже потпун одговор на многа питања. Зато је историја дипломатије подвргнута критички позитивистичке историографије, што је довело до трансформације историје дипломатије у ширу, свеобухватну историју међународних односа. Заслуга за то припада француској школи историје међународних односа, коју је после Другог светског рата засновао Пјер Ренувер а наставио Жан-Батист Дирозел.

Рад „Европске силе и српски народ у XIX веку” представља ауторов методолошки нацрт за ову комплексну тему, саопштен на научном скупу посвећеном 190-ој годишњици битке на Делиграду 1806. и 120-ој годишњици битке на Шуматовцу 1876, одржаном у Дому Војске Југославије. Ч. Попов је приказао историју интереса европских сила у оквиру решавања Источног питања, поводом велике источне кризе 1875-1878. Понашање европских сила било је у складу сопствених интереса. Аустро-Угарска је страховала од стварања велике јужнословенске државе која би могла да постане упориште руске доминације при решавању Источног питања и зато је морала да покаже да јој је највише стало до мира на Балкану. Зато је била иницијатор смиривања стања у Босни и Херцеговини. А, у ствари, иза таквог става стајала је одлука аустроугарског војнополитичког врха да се у првој повољној прилици запоседне БиХ.

Став Русије био је недоследан. Група окупљена око цара залагала се за *status quo*, а словенофилска струја заступала је став да Русија мора користити потресе на Балкану за повећање свог и сузбијање других утицаја. Велика Британија је била за очување слабе Турске преко које би обезбедила превласт у источном Медитерану и спречила руско овладавање мореузима. Став Немачке приказан је као непристрасан, али је Бизмарк радио на отклањању аустро-руског сукоба, а желео је сукоб Русије и Британије. Француска је прихватала свако решење које је спасавало мир међу великим силама.

Најзад, рад „Мемоари као историјски извор и као интерпретација историје” бави се питањем ко пише мемоаре. Следи одговор да то најчешће чине бивши војници и политичари, умственици, научници, али и други. Тежиња мемоариста је да што тачније опишу догађаје у којима су учествовали и да кроз тај опис достигну што потпунију историјску истину. Историчари су према њима, као према извору, стално имали критичку резерву из два разлога. Прво, сведочења увек долазе накнадно. Други разлог је субјективност сведока. Међутим, мемоари су понекад једини извор о одређеном историјском збивању.

Други део књиге посвећен је учитељима и инспираторима. Први споменути је академик Петар Поповић, који је био ауторов професор. Набројани су многи радови из његовог научног опуса. У групу учитеља убраја се и Пјер Ренувен од кога аутор добија драгоцену упутства за бављење историјом међународних односа. Рад Пјера Ренувена заснован је на вишедесетничким истраживањима историје међународних односа, где је изградио свој систем погледа на односе међу државама и народима. Полазна тачка тог система је критички став према постојећим историограф-

ским правцима. Један од учитеља Ч. Попова је и Бранислав Ђурђев, који се бавио историјом јужнословенских (углавном српских) земаља под турском влашћу и методологијом историјске науке, где му је главни циљ да прикаже и анализира изворну марксистичку филозофију историје и аутентични Марксов историјски метод. Име Радована Самарџића, барда српске историографије, како каже аутор, припадника београдске школе српске историографије, која је постала и остала трајно одана архивским истраживањима, можда више припада инспираторима него учитељима. Кроз његова најзначајнија дела (Велики век Дубровника, Мехмед Соколовић, Сулејман и Рокселана), показује његову прецизност стила, богатство лексике, негововање култа језика, али све у оквирима историјске науке. Круг учитеља и инспиратора аутор затвара делом Слободана Јовановића без кога се не може ни научити ни разумети историја Србије у XIX веку.

Трећи део књиге почиње рефератом „Иларион Руварац и Јован Ристић”, у коме аутор прави компаративну анализу њиховог дела. И један и други били су, као историчари, у високој мери исполитизоване личности. Руварац је у своју критичку историографију уносио клерикалну и конзервативну политику српске јерархије, правдајући је „болешћу” српског народа и својом истинољубивошћу. За разлику од њега, Ристић је јачи родољуб и постојанија личност на свим пољима. И као такви, значајне су појаве у научном и политичком животу Србије XIX века. Друга тема посвећена је увек актуелном „Источном питању” Васиља Поповића, поводом његовог трећег издања за непуних 70 година. По мишљењу аутора, то је једна од најбољих синтеза о овом проблему уопште. Оно иде у ред најсложенијих проблема европске историје од краја XVII до

почетка XX века. За њим не заостаје ни дело Димитрија Ђорђевића, писца историје Балкана. Ч. Попов се синтетички осврнуо на целокупно дело овог историчара. У овом одељку своје место је нашао и историчар револуције Жак Годшо, чија књига представља сажет синтетички приказ општих токова ове велике теме европске историје. Овом поглављу припадају и ауторова размишљања о делима двојице истакнутих српских историчара – Славка Гавриловића и Милорада Ђкмечића. први је светску славу стекао као историчар Срба у Угарској, а други се истрајно бавио проучавањем настаика и реализације југословенске идеје. Трећи део књиге завршава се ссејом о делу Бранка Петрановића, историчара „југословенске вертикале“.

Последње поглавље књиге Ч. Попова обухвата пет приказа дела В. Крестића, М. Црњанског, Д. Медаковића и Иве Андрића, што показује ширину интересовања аутора за поједине тематске области, на први поглед доста шаролико а, у ствари, развијаног по одређеном садржинском критеријуму. Њен значај је у томе што пружа увид у филозофска и методолошка схватања историје од стране аутора. Књига осликава, поред ауторових личних интересовања, добрим делом и кретање и развој европске и српске историографије XIX и XX века. Као и сва дела овог типа и ово „пати“ од извесних неујдначености и недовољне тематске заокружености појединих поглавља, али то је „нужно зло“ код овакве врсте радова.